

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

EU ska stödja demokrati och mänskliga rättigheter i sina förbindelser med omvärlden, i enlighet med de principer som utgör grundvalen för unionen, nämligen frihet, demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt rättsstaten. EU strävar efter att integrera människorättsfrågor i all sin politik och alla sina program, och unionen har också olika politiska verktyg för mänskliga rättigheter som den kan använda för specifika insatser, bland annat finansiering av särskilda projekt genom EU:s finansieringsinstrument.

RÄTTSLIG GRUND

- Artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget): EU:s värden. EU:s grundläggande värden är ”människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter”.
- Artikel 3 i EU-fördraget: EU:s mål. I sina ”förbindelser med den övriga världen” ska EU bidra till ”utrotning av fattigdomen och skydd för de mänskliga rättigheterna, särskilt barnets rättigheter, samt till strikt efterlevnad och utveckling av internationell rätt, inklusive respekt för principerna i Förenta nationernas stadga”.
- Artikel 6 i EU-fördraget: EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Även om Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (artikel 6.1) uttryckligen säger att bestämmelserna i stadgan riktar sig till EU:s institutioner, organ och medlemsstater bara när dessa tillämpar unionsrätten, måste de respektera stadgan även i EU:s förbindelser med omvärlden. Länder som ansluter sig till EU måste också följa stadgan. Enligt artikel 6.2 uppmanas EU ansluta sig till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (se faktablad [4.1.2](#) om stadgan om de grundläggande rättigheterna).
- Artikel 21 i EU-fördraget: Principer som genomsyrar unionens yttre åtgärder. Dessa principer är demokrati, rättsstaten, de mänskliga rättigheternas och grundläggande friheternas allmängiltighet och odelbarhet, respekt för människans värdighet, jämlikhet och solidaritet samt respekt för principerna i FN-stadgan från 1945 och i folkrätten. I artikel 21 ställer EU sig bakom principen om ”de mänskliga rättigheternas och grundläggande friheternas odelbarhet” och förbinder sig att betrakta ekonomiska och sociala rättigheter som lika viktiga som medborgerliga och politiska rättigheter.
- Artikel 205 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget): Allmänna bestämmelser om unionens yttre åtgärder. Enligt denna artikel ska EU:s internationella insatser vägledas av de principer som anges i artikel 21 i EU-fördraget.

EU:S POLITIK FÖR DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

2012 antog Europeiska rådet en strategisk ram för mänskliga rättigheter och demokrati, åtföljd av en handlingsplan som syftade till att genomföra denna ram. I ramen definieras de principer, mål och prioriteringar som ska göra EU:s politik mer slagkraftig och konsekvent under de kommande tio åren. En av principerna är att mänskliga rättigheter ska integreras i all EU-politik (som en ”röd tråd”), även när intern och extern politik överlappar varandra, liksom att ett mer målinriktat angreppssätt ska antas. Handlingsplanen angav specifika steg för perioden till och med den 31 december 2014. En ny handlingsplan för perioden 2015–2019, baserad på utvärderingen av den första planen och på den politiska vägledningen från vice ordföranden för kommissionen/unionens höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik, antogs i juli 2015.

EU:s riktlinjer om mänskliga rättigheter, som har antagits av EU:s ministerråd, är inte rättsligt bindande men innehåller praktiska anvisningar för EU-representationerna världen över om

- insatser mot dödsstraffet,
- dialoger om mänskliga rättigheter,
- barns rättigheter,
- insatser mot tortyr och annan grym behandling,
- skydd av barn under väpnade konflikter,
- skydd av människorättsförsvarare,
- iakttagande av internationell humanitär rätt,
- bekämpande av våld mot kvinnor och flickor,
- främjande av religions- och trosfrihet,
- skydd av rättigheterna för homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella (hbt-personer), och
- främjande av yttrandefriheten både på och utanför nätet.

EU tar regelbundet upp de mänskliga rättigheterna i de politiska dialoger som förs med så kallade tredjeländer (dvs. länder utanför EU) eller regionala organisationer. EU genomför också människorättsdialoger och samråd om mänskliga rättigheter med över 40 länder. Dessutom har nästan alla de 79 länderna i Afrika, Västindien och Stillahavsområdet (AVS) en dialog med EU på grundval av artikel 8 i Cotonouavtalet, där det anges att den politiska dialogen ska omfatta ”en regelbunden bedömning av utvecklingen vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna”.

Så kallade diplomatiska *démarches* (som är konfidentiella) och förklaringar (som är offentliga) om människorättspolitiken och kränkningar av rättigheter i tredjeländer är också ett viktigt sätt att utöva internationella diplomatiska påtryckningar på.

I de bilaterala handelsavtalen och de olika avtalen om associering och samarbete mellan EU och tredjeländer eller regionala organisationer ingår en klausul som definierar respekten för de mänskliga rättigheterna som en ”väsentlig del” av avtalet. Om denna klausul inte respekteras kan olika åtgärder vidtas, till exempel att samarbetet begränsas eller avbryts. Stränga krav har införts för länder som vill ansluta sig till EU. Den så kallade ”mer-för-mer”-strategin (mer integration och pengar i utbyte mot mer reformer) har införts i den förnyade europeiska

grannskapspolitiken. Incitament till reformer ges i de förmånliga handelsordningar som EU erbjuder utvecklingsländer (GSP plus).

EU:s landsstrategier för mänskliga rättigheter och demokrati utgår från perspektivet ”nedifrån och upp” med syftet att förena EU:s riktlinjer och prioriteringar avseende mänskliga rättigheter i ett enda, sammanhållet policydokument som är anpassat till ett specifikt land, med konkreta mål som fastställs för en period på tre år. EU:s valobservatörsuppdrag är också avsedda att förbättra situationen för de mänskliga rättigheterna genom att avskräcka från våld och hot under val och stärka de demokratiska institutionerna.

EU främjar också mänskliga rättigheter genom sitt deltagande i multilaterala forum, som FN:s generalförsamlings tredje kommitté, FN:s människorättsråd, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och Europarådet. Unionen främjar också aktivt internationell rättvisa, till exempel genom Internationella brottmålsdomstolen.

Med en budget på 1,3 miljarder euro fördelade mellan 2014 och 2020 stöder Europeiska instrumentet för demokrati och mänskliga rättigheter (EIDMR) (huvudsakligen) aktörer i det civila samhället som arbetar för mänskliga rättigheter och demokrati. En viktig egenskap hos detta instrument är att det inte behövs något godkännande från den berörda regeringen. Andra finansieringsinstrument som rör mänskliga rättigheter är finansieringsinstrumentet för utvecklingssamarbete, instrumentet som bidrar till stabilitet och fred, det europeiska grannskapsinstrumentet samt Europeiska utvecklingsfonden (EUF). Dessutom har EU åtagit sig att gradvis införliva en rättighetsbaserad strategi i alla sina utvecklingsprogram, med utgångspunkt i en verktygslåda som togs fram av kommissionen 2014. Det europeiska initiativet för demokrati är en privaträttslig stiftelse som stöds av EU och medlemsstaterna. Budgeten 2014–2020 på 2,3 miljarder euro för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (Gusp) omfattar vissa verksamhetsområden med relevans för de mänskliga rättigheterna, särskilt civil krishantering.

En årsrapport om de mänskliga rättigheterna utarbetas av vice ordföranden/den höga representanten och antas av rådet. Den ger en överblick över situationen för de mänskliga rättigheterna i världen och över EU:s insatser under det gångna året.

AKTÖRER

Europeiska rådet definierar EU:s strategiska intressen och de allmänna riktlinjerna för Gusp.

EU-ländernas utrikesministrar träffas i rådet (utrikes frågor) varje månad och diskuterar då i allmänhet människorättsfrågor som uppkommer inom ramen för Gusp eller EU:s handels- eller biståndspolitik. Rådets arbetsgrupp för de mänskliga rättigheterna (Cohom), som utför förberedande arbete för diskussioner på hög nivå och beslut om människorättsfrågor, består av människorättsexperter från medlemsstaterna och företrädare för Europeiska utrikestjänsten och kommissionen.

Ordförande i rådet (utrikes frågor) är vice ordföranden för kommissionen/unionens höga representant, för närvarande Federica Mogherini, som bidrar till att utveckla Gusp och ser till att beslut som fattas också genomförs. Vice ordföranden för kommissionen/unionens höga representant företräder också EU i frågor som rör Gusp och har hand om utrikestjänsten och EU:s delegationer i tredjeländer. Inom utrikestjänsten finns ett direktorat för mänskliga rättigheter samt globala och multilaterala frågor, och varje EU-delegation har en kontaktpunkt för människorättsfrågor.

Kommissionen förhandlar fram internationella avtal, övervakar utvidgningsprocessen och grannskapspolitiken och har hand om utvecklingsprogram och finansieringsinstrument (i nära samarbete med utrikestjänsten).

EU har också en särskild representant för mänskliga rättigheter, vars uppgift är att ge EU:s människorättspolitik större genomslagskraft och synlighet. Den särskilda representanten har ett brett, flexibelt uppdrag och verkar i nära samarbete med utrikestjänsten. Tjänsten innehas för närvarande av Stavros Lambrinidis, som utsågs i juli 2012. Han är EU:s första tematiska särskilda representant.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Europaparlamentet bidrar till EU:s politik och övervakar de andra EU-institutionernas arbete.

Enligt artiklarna 207 och 218 i EUF-fördraget måste de flesta internationella avtal ha parlamentets godkännande för att kunna träda i kraft. Som ett exempel blockerade parlamentet 2011 textilprotokollet till partnerskaps- och samarbetsavtalet mellan EU och Uzbekistan, främst på grund av tveksamheter kring barnarbete. Det gav endast sitt godkännande år 2016 efter avsevärda förbättringarna i fråga om användningen av barnarbete och tvångsarbete.

Enligt artikel 36 i EU-fördraget ska vice ordföranden för kommissionen/unionens höga representant samråda med parlamentet om de viktigaste aspekterna och de grundläggande vägvalen inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken samt informera parlamentet om utvecklingen på dessa politikområden. Parlamentet kan ställa frågor eller komma med rekommendationer till rådet eller vice ordföranden för kommissionen/unionens höga representant.

Parlamentets resolutioner bidrar till att öka uppmärksamheten kring kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Resolutionerna kan vara en del av lagstiftningsprocessen, ett resultat av betänkanden som parlamentets utskott utarbetar på eget initiativ eller ett resultat av de debatter om brådskande ämnen som vanligtvis äger rum varje torsdag morgon under sammanträdesperioderna i Strasbourg i syfte att kasta ljus över flagranti människorättskränkningar runt om i världen (artikel 135 i parlamentets arbetsordning).

Parlamentets underutskott för mänskliga rättigheter, som hör till utskottet för utrikesfrågor, är ansvarigt för frågor som rör demokrati, rättsstaten, de mänskliga rättigheterna – inbegripet minoriteters rättigheter – i tredjeländer och folkrättens principer, och ansvarar för att säkerställa samstämmighet mellan unionens yttre politik och dess politik för mänskliga rättigheter. Det anordnar utfrågningar om en mängd olika människorättsfrågor med deltagande av berörda parter, i syfte att ge underlag för resolutioner och andra initiativ från parlamentet. Underutskottet sköter också det dagliga arbetet med ärenden om mänskliga rättigheter, och dess delegationer besöker regelbundet de berörda länderna. Människorättsfrågor inom EU:s yttre förbindelser behandlas också av följande utskott: utskottet för utrikesfrågor (AFET), utskottet för internationell handel (INTA), utskottet för utveckling (DEVE) samt utskottet för kvinnors rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män (FEMM).

De mänskliga rättigheterna utgör ett väsentligt inslag vid möten med parlament utanför EU och regionala parlamentariska församlingar. För att se till att parlamentets verksamhet bedrivs på ett konsekvent och trovärdigt sätt antogs 2011 riktlinjer för parlamentets interparlamentariska delegationer för främjande av mänskliga rättigheter och demokrati när dessa besöker länder utanför EU. Riktlinjerna uppdaterades 2016.

Tack vare sina budgetmässiga befogenheter (enligt artikel 14 i EU-fördraget och artikel 310.1 i EUF-fördraget) har parlamentet ett ord med i laget vid fördelningen av medel till EIDMR

och andra finansieringsinstrument som tjänar till att främja mänskliga rättigheter. Parlamentet är dessutom medlagstiftare för de externa finansieringsinstrumenten. De flesta av de befintliga instrumenten upphör att gälla den 31 december 2020. I lagstiftningsförhandlingarna om nästa generations instrument kan parlamentet påverka målen och prioriteringarna för dessa instrument i syfte att säkerställa en effektiv och komplementär användning av EU:s biståndsmedel för främjande och skydd av mänskliga rättigheter i tredjeländer.

Varje år delar Europaparlamentet ut Sacharovpriset för tankefrihet till människorättsaktivister runt om i världen. Priset har gått till personer som Nelson Mandela, Aung San Suu Kyi, Malala Yousafzai och Raif Badawi. 2016 års pristagare, Nadia Murad och Lamiya Haji Bashar, överlevde en tillvaro som sexslavar hos den så kallade Islamiska staten (IS) och har blivit talespersoner för kvinnor som fallit offer för IS kampanj för sexuellt våld. De ger en röst åt den yazidiska folkgruppen i Irak, en religiös minoritet som har utsatts för en folkmordskampanj av militanta IS-anhängare. 2017 delade parlamentet ut Sacharovpriset till den demokratiska oppositionen i Venezuela, inbegripet landets nationalförsamling – representerad av Julio Borges – och alla politiska fångar på Foro Penal Venezolanos lista – representerade av Leopoldo López, Antonio Ledezma, Daniel Ceballos, Yon Goicoechea, Lorent Saleh, Alfredo Ramos och Andrea González. Parlamentet har också inrättat ett Sacharovnätverk i syfte att stödja pristagarna, utveckla kontakterna mellan dem och uppmuntra gemensamma insatser.

Sacharovstipendiatprogrammet för människorättsförsvarare från tredjeländer, som sjösattes av Sacharovnätverket 2013, syftar till att öka stipendiaternas kunskap om Europaparlamentets engagemang för de mänskliga rättigheterna och att hjälpa dem utveckla sina förmågor och sitt arbete, och samtidigt öka medveten om Sacharovpriset och dess värden.

EU:s valobservatörsuppdrag leds vanligen av en ledamot av Europaparlamentet. Parlamentets valobservatörsdelegationer är integrerade i EU-uppdrag eller internationella uppdrag och använder deras lokaler och infrastruktur (se faktablad [5.4.2](#) om att främja demokrati och övervaka val).

Europaparlamentets talman stöder aktivt mänskliga rättigheter genom uttalanden och skrivelser och genom att ta upp människorättsfrågor under möten med viktiga aktörer.

Den årsrapport som parlamentet utarbetar på eget initiativ omfattar synpunkter på EU:s människorättspolitik och EU:s årsrapport, en granskning av parlamentets egen verksamhet samt prioriteringar inför framtiden.

[Marika Lerch](#)
09/2018